

Ribar i ribolov - teme u književnosti i umjetnosti

Lucijan Kos, Zagreb

Od najstarijih vremena ne samo more, već i ljudi čiji je život i rad usko povezan sa morem inspirirali su mnoge književnike i umjetnike. U moru su nalazili teme pjesnici, slikari i kipari obradivši ga u svim njegovim varijantama: kao svijet neizmernih daljina i dubina, koji dijeli kontinente i kao elemenat beskonačnog gibanja koje oživljuje zrak, vjetar i svjetlost. More je i borba razbješnjelih vjetrova i valova u strašnim noćima, ali i mjesto beskonačnog mira i tišine. More je i sredstvo, koje služi čovjeku za proizvodnju i promet dobara, preko kojega on jača ne samo svoju političku i ekonomsku, već i kulturnu snagu.

More — ribar i ribolov su teme, koje su u svojim djelima obrađivali pisci romana (E. Hemingway, Pierre Loti »Pêcheur d'Island«, Georges Ponsot »Le Roman des Poissons i dr.) i novela te pjesnici mnogih naroda Goethe »Des Fischer« i dr.

Svi značajniji događaji u prošlosti i u današnjici vezani su posredno ili neposredno uz obalu Jadrana. Na istočnoj, hrvatskoj i jugoslavenskoj obali Jadrana živi vješt ribar i moreplovac. Na ovim grebenima o koje se razbijaju bure i udaraju valovi, na ovom kopnu i otocima razvijala se je stoljećima jedna visoka kultura i civilizacija. Uloga mora i života i na njemu u razvitku naše kulture vrlo je značajna, more je dalo našoj kulturi značaj, stil i izraz. Djela mnogih naših pisaca Josipa Eugena Kumičića, Sime Matavulja, Vjenceslava Novaka, Antuna Tresić-Pavičića i dr. uz plejadu i starijih i suvremenih pjesnika (»Na ribah« Drago Gervais, »Ribar priča« Jure Franičević-Pločar, »Ribari« Marin Franičević, »Podgorski ribari« Jure Kaštelan, Vladimir Nazor i dr.) usko su vezani za more — mornare i ribare.

Jedan od prvih i najvećih naših književnika, koji su obradili ribara i njegov život sa ljubavlju i oduševljenjem je Hvaranin Petar Hektorović. Njegovo djelo »Ribarenje i ribarsko prigovaranje« (Ribarije i ribarsko prigovaranje — Ribarenje i razgovor o ribolovu) je vedar i samonikli ribarski idilski ep, pun vedrine i svježine, spjevan 1556. g. sa 1.684 stiha dvanaesterca sa dvostrukom rimom (u sredini i na kraju), a posvećen »rođaku preko brda« s istog otoka iz Novoga grada Jeronimu Brtučeviću. Ova iskrena idila odmora života pjesnika — starca od 70 godina bitno se razlikuje od talijanskih izvještačenih »ecloga pescatoria« renesansne književnosti, jer dok ove imaju didaktičku svrhu, Hektorovićevo djelo je zabavna idila u kojoj autor realistički opisuje svoj ribarski izlet »onakav, kakav je bio ne priloživ rič najmanju«. Djelo približuje pjesnika vlastelina s pučanima ribarima iza teškog i krvavog pučkog prevrata na Hvaru. To je najvažnije i najoriginalnije djelo stare dalmatinsko-dubrovačke književnosti, jedinstveno u Evropi. Pjesnik u svom djelu ne poučava o ribarenju, ribolov mu nije cilj već sredstvo uživanja i odmora. On u svom »Ribarenju« iznosi žive ljude ribare u njihovom radu, u njihovim razgovorima i u njihovoj pjesmi; on prikazuje njihov život realistički onako, kako ih je sam vidio. To je najstariji opis ribarenja na našem moru. Autor ne pripovjeda ovdje o čarima ribarenja, o maistralu (»smorac«), o prozirnoj modrini mora, o mirisu mokrih mreža, o bojama ulovljenih riba, o mjesecini na moru, o zabitnim uvalama i o šapatu primorskog bora, već živim riječima opisuje ribarenje i svoje doživljava s ribarima tim prezrenim »zlorušnim« ljudima iz puka koje zove svojim »druzima, braćom i prijateljima«, pa prenosi čitaoca u poseban svijet našega mora i naših ljudi. Našao se je čovjek iz redova vlastele, koji je na puk gledao drugačije nego li je to odgovaralo tradiciji njegova sloja i društvenom poredku onoga doba. To ga i uzdiže visoko nad njegovim suvremenicima, jer im je pokazao ispravan društveni osjećaj i jasni stav protiv ondašnjeg poredka. Iz ove poeme — razgovora vide se pozitivna svojstva priprostih, vrijednih i razumnih ljudi, s kojima je autor ribario »za tri dni . . . pribovarao«, a ona su ga zanimala do te mjere, da se u tom njegovom iskustvu ima tražiti i pobuda za pisanje

ove poslastice. Autor izmoren građevnim brigama svog Tvrdalja, dvorca s perivojem i ribnjakom i daleko od gradske vreve našao je dva ribara Paskoja Debelje sa sinom i Nikolu Zeta »najbolja od Hvara, . . . kim je plav postelja, a uho blazina« i krenuo s njima u čamcu na vesla i jedro na ribolov. Od ribolovnog alata ponijeli su »mriže tankog tega; travu gorske paše, ličinom vezanu; kopitnjak; naramak luča i osti («s kim će ribe bosti, večer vozeć uz kraj«); pobuk, dva buca na ribe; kolač od kamika; staru mrižicu, kom ježine lovi; kaničenicu«. Trodnevno putovanje vodilo ih je iz hvarskog Starigrada na zapadni rt Brača, u zaljev Nečujam na Solti i istim putem natrag. Usput se je ribarilo i pjevalo »ča može najbolje«, a Hektorović kao poštitvalac Marulićev, obrazovani humanista prvi je put čuo od ovih priprostih ribara narodne pjesme — bugarštine, koje je pjesnik upamtio, odštampao i njihove note, pa je »Ribarenje« i po tome u svjetskoj i našoj književnosti zauzelo posebno mjesto. Autor ribare ovog davnog pokolenja prikazuje kao vrlo razumne i etnički visoko razvijene ljude, cijeni i ističe njihovu vrijednost, za koju kaže, da je sakrivena u moru. Ovaj boravak sa »zlorušnim« ribarima je toliko oduševio autora, da je ovu poslanicu svom učenom prijatelju i rođaku »dostojnom vitezu« mjesto »pladnja riblje lovine« završio sa željom »da bi ma taki dni često dohodili«.

I u najstarijem slikarstvu stare Etrurije, Grčke i Rima nalazimo prve prizore o životu u moru i na moru. Odi-sejevi prizori spadaju među najpoznatije i najljepše pejzaže staroga vijeka. Za obradu tema u vezi s morem, lađama, mornarima i ribarima postojao je naročiti interes za njihovo naturalističko opisivanje u srednjem vijeku. Od svjetskih slikara, koji su obrađivali ove motive najpoznatiji su: Jan van Goyen, Aelbert Cuyp, Willem van de Velde, P. Bruegel (Holandija); Canaletto, Guardi (Italija); Claude, Lorraine, Delacroix (Francuska); Richard Wilson, Turner, Boonington, Constable (Engleska); Hans Dahl, Christian Krogh (Norveška); Anton Melbye (Danska); Aivasovski (SSSR) i dr.

Na našoj obali ostavili su Grci, Rimljani i dr. narodi duboke tragove svojih civilizacija tako, da je naš narod ovdje našao plodno tlo i povoljne prilike vjekovima razvijajući svoje stvaralačke sposobnosti. Naši umjetnici, koji su u većini potekli sa obale nalaze u našem moru neiscrpivih inspiracija, čiji su plod najrazličitiji prikazi ribarskih i pomorskih motiva.

Jedan od prvih naših slikara, koji je sa ljubavlju, zanosom i znanjem obrađivao more je Menci Klement Crnčić. Ovaj slikar kao »izraziti prikazivač mora« slikao je »život« mora; njegova »Bonaca« je jedna od najboljih slika ovog našeg mariniste. — Epopeju ribara i bogatstva mora s ribarskim lađama (»Ribarenje«), koje odlaze pred sumrak na ribolov, a vraćaju se u luku pred zoru dao je slikar Juraj Plančić. On je slikao i svjetlanje srebrenasto-plavih ljasaka, crveni sjaj trlja; tamne i vlažne, zelenim pahuljicama obrasle školjke. — Tartaljine »Ribe« i Glihovi »Škampi« prikazuju pletenu košaru od vrba prepunu raznih riba i rakova koje se isprepliću i sjaje bogatstvom boja. — Osim Vesne Borčić (Komiški ribari), Vinka Foretića (Ribari u luci), Ljube Ivančića (Čovjek s ribom), Alberta Kinerta (Ribarske lađe) Alfreda Krupe (Krpanje mreža na Hvaru), Mirka Mirkovića (Ribar), Ede Murtića (Ribolov, Noćni ribolov, Ribe), Vjekoslava Parača (Plima), Otona Postružnika (Večera ribara), Vilka Šeferova (Ribe), Slavka Šohaja (Ribe) i Antuna Župe (Svježe girice) pomorsko-ribarske motive obrađivali su i obrađuju u svojim slikama i Ljuba Babić, Franjo Baće, Ignjat Job, Ante Kaštelančić, Branko Kovačević, Milan Milanović, Jeronim Miše, Đuro Tiljak, Jakov Smokvina, Frane Šimunović, Zlatko Šulentić, Emanuel Vidović i dr.

Od naših kiparskih radova s motivom ribara najpoznatija su djela majstora kipara Frana Kršinića. U njegovom bas-reljefu »Ribari« četvorica robusnih ribara upiru svom snagom o teško masivna vesla ne bi li odoljeli razbješnelom moru. »Ribari« vuku mrežu iz mora; čvrsta, mišičava i naga tijela u blagoj dijagonali kao da su srasla sa zemljom. Njihove ruke po kojima su od napora iskočile snažne žile, upiru se iz sve snage, da iz mora izvuku mrežu, dok im je pogled napet od iščekivanja, uprt u more, da li je mreža prazna ili puna. »Glava ribara« prikazuje našeg ribara, pokrivena glave i izbrazdana lica od vjetrova i kiša. — U »Ženi, koja lovi ribe« kipar Kosta Angeli-Radovani daje figuru ribarice raširenih ruku sa izrazom lica s napetom pažnjom. — Kipar Mirković prikazuje motiv čovjeka, bosih nogu i zavrnutih hlaća,

kako sjedi na kamenu i drži rukama udicu, glave uprte u more. — Vinko Matković prikazuje sportskog ribolovca sa maskom na glavi i puškom u rukama. — Prizore iz ribarsko-pomorskog života modelira još i Andrija Krstulović kao i mnogi drugi kipari.

Ne samo u svjetskoj, već i u našoj književnosti i umjetnosti ribar i ribolov postaju sve više omiljene teme, koje obrađuju naši pjesnici, književnici i umjetnici.

Literatura :

1. Izložba MOTIVI S NAŠEG MORA, Zagreb, 1952.
2. Petar Hektorović, Ribarenje i ribarsko prigovaranje, Zagreb, 1951. (Izdanje Jadr. inst. JAZU, Zagreb).
3. Prof. B. Vizintin, Bogatstvo mora u likovnoj umjetnosti (Morsko ribarstvo — Rijeka, br. 1/57, str. 14—18).